

Radosław Knap*, Piotr Prus**

**Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku,*
***Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy*

POSTAWY I OPINIE WŁAŚCICIELI WINNIC W POLSCE DOTYCZĄCE OCHRONY ŚRODOWISKA ORAZ RELACJI Z OTOCZENIEM BIZNESOWYM I INSTYTUCJONALNYM

*ATTITUDES AND OPINIONS OF VINEYARD OWNERS IN POLAND
ON ENVIRONMENTAL PROTECTION AND RELATIONS WITH THE BUSINESS
AND INSTITUTIONAL ENVIRONMENT*

Słowa kluczowe: winnice, obszary wiejskie, środowisko przyrodnicze, środowisko biznesowe i instytucjonalne

Key words: vineyards, rural areas, natural environment, business and institutional environment

JEL codes: Q56

Abstrakt. Celem artykułu jest poznanie opinii właścicieli winnic w zakresie wybranych elementów zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Skupiono się na zdiagnozowaniu opinii respondentów względem ochrony środowiska przyrodniczego oraz relacji z otoczeniem społecznym i instytucjonalnym. Zbierając dane empiryczne wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, w ramach której zastosowano badania ankietowe, które przeprowadzono w 2017 roku na grupie 73 respondentów. Większość badanych właścicieli winnic wykazywała zainteresowanie stanem środowiska przyrodniczego, zatrudniała lokalnych pracowników i kupowała produkty od lokalnych przedsiębiorców, oferowała usługi turystyczne i promowała walory przyrodnicze regionu. Działania te wpisują się w koncepcję zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, przyczyniają się do zwiększenia rozpoznawalności walorów kulturowych i krajobrazowych, jak i do rozwoju lokalnych rynków.

Wstęp

Wizerunek obszarów wiejskich ulega nieustannym przemianom [Roman, Nuszkiewicz 2013]. Wpływ na te zmiany ma m.in. polityka Unii Europejskiej, która ma na celu wspieranie zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Zarówno postawy mieszkańców względem ochrony środowiska, jak i względem relacji z otoczeniem społecznym i instytucjonalnym wpisują się w szeroko pojętą koncepcję zrównoważonego rozwoju. W szczególności zaś zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, gdyż w odniesieniu do tych terenów koncepcja zrównoważonego rozwoju zakłada jednoczesne dążenie do poprawy warunków życia ludności i prowadzenia działalności gospodarczej (rolniczej i pozarolniczej), przy nienaruszaniu specyficznych zasobów wsi, takich jak środowisko przyrodnicze (w tym naturalne), krajobraz wsi oraz dziedzictwo historyczne i kulturowe [Żmija 2014]. **Ogólnie pojęcie rozwoju zrównoważonego** jest używane jako polski odpowiednik angielskiego terminu *sustainable development*. Słowo „*sustainable*” nie ma jednak dosłownego tłumaczenia i w słownikach można znaleźć kilka znaczeń, m.in.: „możliwy do utrzymania”, „zdolny do trwania” [Roman 2016]. W polskiej literaturze pojęcie *sustainable development* tłumaczone jest najczęściej jako rozwój trwały, stabilny, zrównoważony, samopodtrzymujący [Wojewodźc, Musiał 2001].

W założeniach koncepcji zrównoważonego rozwoju zwraca się uwagę na wiele obszarów ludzkiej działalności i zakłada utrzymanie balansu pomiędzy celami ekonomicznymi, społecznymi i ekologicznymi [Czyżewski, Brelik 2014, Gębarowski, Cholewa-Wójcik 2015, Kowalska i in. 2016]. Pierwsza definicja zrównoważonego rozwoju pojawiła się w 1980 roku i została

opracowana w ramach Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody – IUCN (International Union for Conservation of Nature). Brzmiała ona następująco: „rozwój zrównoważony to rozwój, który zaspokaja obecne potrzeby bez pozbawiania przyszłych pokoleń możliwości zaspokajania ich potrzeb w przyszłości” [Ryden i in. 2003, s. 34].

Według Agendy 21 przyjętej na Szczycie Ziemi w Rio de Janeiro [http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/res_agenda21_14.shtml], koncepcja zrównoważonego rozwoju w rolnictwie obejmuje:

- wymiar ekologiczny – odnosi się do ochrony krajobrazu, bioróżnorodności, miejsc występowania rzadkich gatunków, jakości wody pitnej i powietrza,
- wymiar ekonomiczny – efektywne struktury rolne, odpowiednie technologie oraz zróżnicowanie źródeł dochodów gospodarstw,
- wymiar społeczny – możliwości i szanse podjęcia pracy, świadczenie usług, społeczne efekty wyboru metody produkcji rolnej [Puślecki i in. 2010, s. 93].

Skuteczne zarządzanie gospodarstwem lub przedsiębiorstwem rolnym wymaga uwzględnienia wszystkich trzech aspektów rozwoju zrównoważonego. Produkcja rolna powinna przynosić wymierne korzyści właścicielowi gospodarstwa, jednak ze względu na specyfikę tego działu gospodarki narodowej, nie należy w procesach zarządzania pomijać sfery społecznej czy ekologicznej. Zwłaszcza sfera ekologiczna jest szczególnie istotna, gdyż ściśle wiąże się z charakterem produkcji rolnej, mającej na celu m.in. produkcję wysokiej jakości żywności (w tym ekologicznej). Dlatego rolnicy i przedsiębiorcy rolni muszą mieć wiedzę w zakresie idei rozwoju zrównoważonego oraz kompetencje do zarządzania tą koncepcją [Dacko, Płonka 2017, Kielbasa 2012, Koreleska 2016, Zawisza 2004].

Material i metody badań

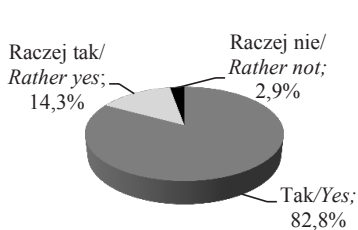
Prezentowane badania miały na celu poznanie opinii właścicieli winnic w zakresie wybranych elementów zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, rozumianego jako jednoczesny rozwój ekologiczny, ekonomiczny i społeczny [por. Kozera-Kowalska, Kalinowski 2016]. Skupiono się na zdiagnozowaniu opinii respondentów względem ochrony środowiska oraz relacji z otoczeniem społecznym i instytucjonalnym. W celu uzyskania danych empirycznych zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, w ramach której przeprowadzono badania ankietowe. Kwestionariusz ankiety zawierał 11 pytań zamkniętych i półotwartych i rozesłano go do właścicieli 300 winnic, którzy posiadali produkt w postaci wytwarzanego wina lub innej oferty rynkowej, np. turystycznej. Według szacunków Polskiego Instytutu Winorośli i Wina (PIWiW), obecnie w Polsce istnieje ok. 1000 winnic, z czego około 350 prowadzi sprzedaż wyprodukowanego wina [Wawro 2015, s. 14]. W odpowiedzi otrzymano 73 wypełnione kwestionariusze, które poddano analizie. Badania wykonano w lutym i marcu 2017 roku.

Wyniki badań

Ważnym aspektem zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich jest rozbudzenie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców [Prus 2003]. Porównując obecną sytuację do dużo wcześniejszych badań [Majewski i in. 2002] świadomości ekologicznej wśród polskich rolników można zauważyć pod tym względem poprawę. W przytaczanych badaniach [Majewski i in. 2002] tylko około 20-30% rolników było raczej zaniepokojonych problemami środowiskowymi. Z nowszych badań wynika [Dacko, Płonka 2017], że zdecydowana większość producentów rolnych ma wysoką świadomość związaną z wpływem prowadzonej przez nich produkcji na stan środowiska przyrodniczego i opowiada się za koniecznością wdrażania zasad koncepcji zrównoważonego rozwoju. Znalazło to potwierdzenie w przeprowadzonych badaniach ankietowych. Zdecydowana większość respondentów wyrażała zainteresowanie stanem środowiska przyrodniczego w najbliższej okolicy. Jedynie niespełna 3% badanych osób raczej nie było zainteresowanych tą kwestią. Nie odnotowano zdecydowanych odpowiedzi świadczących o braku zainteresowania stanem i kondycją środowiska przyrodniczego (rys. 1).

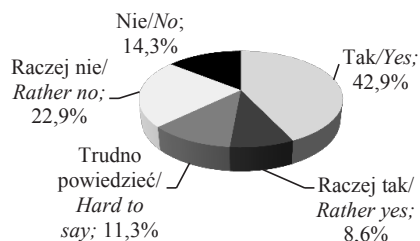
Stan środowiska przyrodniczego był jednym z ważnych kryteriów w trakcie podejmowania decyzji o lokalizacji winnicy dla około połowy badanych (odpowiedzi „tak” i „raczej tak”), natomiast 37,2% badanych nie brało pod uwagę tego czynnika (odpowiedzi „nie” i „raczej nie”), a 11,3% biorących udział w banii właścicieli winnic nie potrafiło na ten temat udzielić jednoznacznej odpowiedzi (rys. 2).

Zdecydowana większość respondentów deklarowała podejmowanie działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego. Jedynie niespełna 3% badanych nie podejmowało takich czynności. Spośród osób deklarujących podejmowanie tego typu działań największa grupa wskazywała na prowadzenie segregacji odpadów (rys. 3). Na dalszych miejscach znalazły się: świadome zakupy, oszczędność energii w domu, korzystanie z energooszczędnych maszyn i urządzeń w gospodarstwie oraz korzystanie z odnawialnych źródeł energii.



Rysunek 1. Opinie respondentów na temat ich zainteresowania stanem środowiska przyrodniczego w najbliższej okolicy
Figure 1. Respondents' opinions about their interest in the state of the natural environment in the immediate vicinity

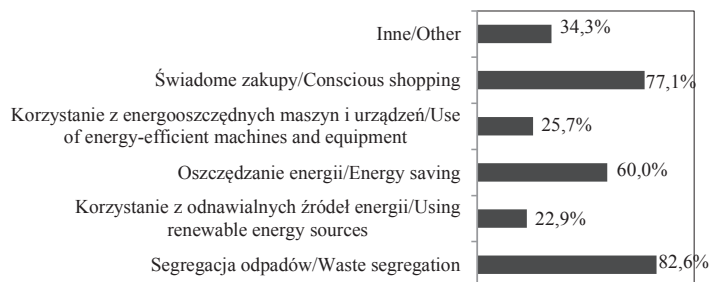
Źródło: badania własne
Source: own study



Rysunek 2. Stan środowiska przyrodniczego jako ważne kryterium podejmowania decyzji o lokalizacji winnicy
Figure 2. State of the natural environment as an important criterion for deciding the location of the vineyard

Źródło: badania własne
Source: own study

Prawie 75% respondentów wykorzystywało w swojej winnicy i gospodarstwie odpady organiczne powstające w procesie produkcji. Mogą one stać się naturalnym źródłem substancji odżywczych oraz próchnicy w glebie, wpływając na poprawę jej trwałej żyzności. Mogą też stanowić uzupełnienie nawożenia mineralnego i pozwolić na zmniejszenie jego stosowania. Oczywiście pod warunkiem odpowiedniego zbilansowania ilości składników odżywczych zawartych w nawozach mineralnych oraz organicznych [Duer, Fotyma 1999]. Jednak duża część respondentów nie wykorzystywała tych odpadów. Około jedna piąta badanych zlecała ich wywóz służbom komunalnym, a niespełna 3% wywoziła je samodzielnie (rys. 4).



* respondenci mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź/
respondents could choose more than one answer

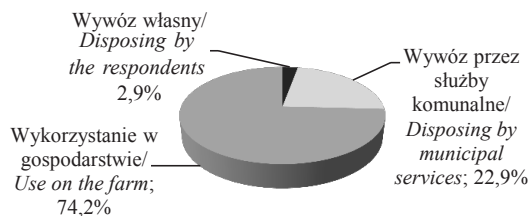
Rysunek 3. Rodzaje podejmowanych działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego wskazane przez respondentów
Figure 3. Types of actions undertaken to protect the natural environment indicated by the respondents

Źródło: badania własne
Source: own study

W opinii większości respondentów władze lokalne miały pozytywny stosunek do prowadzonej przez nich działalności. Jedynie co piąty respondent uważał, że stosunek władz był obojętny. Niespełna 3% badanych wskazywało na negatywny stosunek władz lokalnych. Co dziesiąty właściciel winnicy nie był w stanie udzielić jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie (rys. 5).

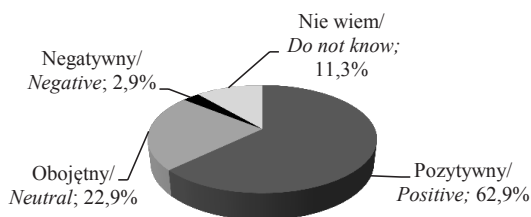
Pomimo dostrzegania pozytywnego stosunku władz lokalnych do prowadzących winnice (wyrażanego w opinii większości badanych), respondenci raczej nie doświadczali konkretnych działań wspierających ich działalność w początkowym okresie inwestycji. Jedynie nieznacznie ponad 14% badanych zadeklarowało, że władze lokalne wsparły ich działalność. W przypadku pozostałych respondentów takiego wsparcia nie było. Działo się tak pomimo faktu, że ponad połowa badanych zatrudniała w swojej winnicy lokalnych pracowników, a prawie 75% z nich deklarowało korzystanie z produktów i usług lokalnych przedsiębiorców, starając się w ten sposób przyczynić się do ożywienia gospodarczego w ich regionie.

Zdecydowana większość respondentów (91,5%) udostępniała swoje winnice turystom. Czynnikiem przyciągającym turystów, oprócz chęci zwiedzenia winnicy, degustacji wina itp., były korzystne walory przyrodnicze i kulturowe regionu, które badani właściciele winnic starali się aktywnie promować – czyniło tak prawie 75% ankietowanych.



Rysunek 4. Wskazane przez respondentów sposoby pozbywania się odpadów organicznych
Figure 4. Indicated by the respondents methods of getting rid of organic waste

Źródło: badania własne
Source: own study



Rysunek 5. Opinie respondentów na temat stosunku lokalnych władz do prowadzonej przez nich działalności
Figure 5. Opinions of the respondents on the attitude of local authorities to their activity

Źródło: badania własne
Source: own study

Podsumowanie

Analiza odpowiedzi respondentów na pytania zawarte w kwestionariuszu ankiety pozwala stwierdzić, że biorący udział w badaniu właściciele odradzających się w ostatnich latach w Polsce winnic interesują się stanem środowiska przyrodniczego, a większość z nich brała ten aspekt pod uwagę przy podejmowaniu decyzji dotyczącej lokalizacji winnicy. Większość badanych właścicieli winnic zatrudniała lokalnych pracowników i kupowała produkty od lokalnych przedsiębiorców. To samo dotyczyło oferowania usług turystycznych i promowania walorów przyrodniczych regionu. Działania te wpisują się w koncepcję zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Przyczyniają się do zwiększenia rozpoznawalności walorów kulturowych i krajobrazowych regionów, w których są położone. Jednocześnie właściciele winnic świadczą inne usługi (np. turystyczne), jak też kooperują z innymi lokalnymi producentami i usługodawcami, w ten sposób przyczyniając się do rozwoju lokalnych rynków.

Literatura/Bibliography

- Czyżewski Bazyli, Agnieszka Brelik. 2014. Sustainable development of agriculture – case of Poland. *Roczniki Naukowe SERIA XVI* (2): 38-43.
- Dacko Mariusz, Aleksandra Płonka. 2017. Idea rozwoju zrównoważonego w opiniach i postawach rolników (Idea of sustainable development in the opinions and attitudes of farmers). *Roczniki Naukowe SERIA XIX* (1): 38-43, doi: 10.5604/01.3001.0009.8337.

- Duer Irena, Mariusz Fotyma. 1999. *Polski kodeks dobrej praktyki rolniczej* (Polish Code of Good Agricultural Practice). Puławy: IUNG.
- Gębarowski Marcin, Agnieszka Cholewa-Wójcik. 2015. The popularization of an ecological dimension of sustainable consumption using sensory marketing. *Journal of Agribusiness and Rural Development* 3 (37): 379-386, doi: 10.17306/JARD.2015.40.
- Kielbasa Barbara. 2012. Współczesne determinanty skutecznego zarządzania gospodarstwem (przedsiębiorstwem) rolnym (Contemporary determinants of effective farm business management). *Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae* 16 (2): 183-195.
- Koreleska Ewa. 2016. Rola ekotargów w promocji zrównoważonej konsumpcji (The role of eco fairs in promotion of sustainable consumption). *Handel wewnętrzny* 1 (360): 40-52.
- Kowalska Magdalena, Wioletta Knapik, Małgorzata Bogusz. 2016. Farm Education as a Component of Sustainable Development in Selected Countries of the European Union. *Problemy Ekorozwoju. Problems of Sustainable Development* 11 (2): 81-88.
- Kozera-Kowalska Magdalena, Sławomir Kalinowski. 2016. Wiedzochloność obszarów wiejskich w warunkach zrównoważonego rozwoju (Knowledge-intensiveness of rural areas in conditions of sustainable development). *Handel Wewnętrzny* 4 (363): 88-100.
- Majewski Edward, Andrzej Bednarek, Marie Bagel. 2002. Environmental awareness of Polish farmers. *Eastern European Countryside* 8: 129-144.
- Puślecki Zdzisław W., Robert Kmiecik, Maciej Walkowski. 2010. *Wspólna Polityka Rolna w warunkach wzrostu konkurencyjności Unii Europejskiej* (Common Agricultural Policy in the conditions of increased competitiveness of the European Union). Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Prus Piotr. 2003. Zrównoważony rozwój w rolnictwie w opinii rolników współpracujących z ośrodkami doradztwa rolniczego w regionie kujawsko-pomorskim (Sustainable development in agriculture in the opinion of farmers cooperating with agricultural advisory centers in the Kujawsko-Pomorskie region). *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego* 1/2 (34): 70-81.
- Roman Michał. 2016. The importance of a sustainable and smart growth economy in tourism. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce* 2 (21): 168-180.
- Roman Michał, Krzysztof Nuszkiewicz. 2013. Changes in agricultural production in Poland after accession to the European Union. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego* 13 (4): 156-161.
- Ryden Lars, Paweł Miguła, Magnus Andersson. 2003. *Environmental Science*. Uppsala: The Baltic University Press.
- Wawro Ewa. 2015. *Winnice w Polsce. Wszystko o enoturystyce* (Vineyards in Poland. Everything about enotourism). Warszawa: MULTICO Oficyna Wydawnicza.
- Wojewodziec Tomasz, Wiesław Musiał. 2001. Rozwój zrównoważony i ekorozwój w opiniach liderów samorządów lokalnych (Sustainable development and sustainable development in the opinions of leaders of local governments). *Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej w Krakowie* 29: 187-197.
- Zawisza Sławomir. 2004. Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju wsi i rolnictwa. [W] *Zarządzanie zrównoważonym rozwojem obszarów wiejskich* (Determinants of sustainable development of rural areas and agriculture. [In] Management of sustainable development of rural areas), ed. S. Zawisza, 9-16. Bydgoszcz: Wydawnictwo ATR.
- Żmija Dariusz. 2014. Zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce (Sustainable development of agriculture and rural areas in Poland). *Studia Ekonomiczne* 166/2014: 149-158.
- http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/res_agenda21_14.shtml, dostęp z dnia 28.12.2016.

Summary

The aim of the article was to familiarize with the opinions of vineyard owners regarding selected elements of sustainable development of rural areas. The focus was on diagnosing respondents' opinions regarding the protection of the natural environment and relations with the social and institutional environment. Collecting empirical data, the method of a diagnostic survey was used, which was carried out in 2017 on a group of 73 respondents. Most of the examined vineyard owners showed interest in the state of the natural environment, employed local employees and bought products from local entrepreneurs, offered touristic services and promoted the natural values of the region. These activities go in line with the concept of sustainable development of rural areas, contribute to the protection of natural, cultural and landscape values, as well as to the development of local markets.

dr inż. Piotr Prus (orcid.org/0000-0002-4447-4019)
 Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy
 Wydział Rolnictwa i Biotechnologii
 ul. Fordońska 430, 85-790 Bydgoszcz
 tel. (52) 340 81 85, e-mail: piotr.prus@utp.edu.pl

Adres do korespondencji
 dr Radosław Knap (orcid.org/0000-0002-6509-6088)
 Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku
 Al. Kilińskiego 12, 09-402 Płock
 e-mail: r.knap@interia.pl